

N A Š D A L J N I B L I Ž N J I S V E T

László Lator

ZAPUŠČENI ODER

POD VROČO PLOČEVINASTO STREHO

Nenehno molk in vrišč, vročica, strah
med sabo zamenjujejo prostore,
nekakšen krater trmasto bublja
in bruha svoje nenavadne stvore,
vse v enem in obenem je navzoče,
v višinah se, v globinah združujoče,
ime-lik išče, da se izdvoji
in enolični smrti ubeži.

Zdaj je pod streho ptičje topli mrak
in mlačnih jajc beljak in rumenjak,
v okrogli žolci, v čipki iz krvi,
zarodna pika zlagoma temni,
izčrpani golobi tu vale,
življenje v lastno valovi srce,
da v poltemi, rdeče presijani,
se v vroči maternici udejanji.

Semena: v gubici fižola skrita
neznatna kal, v zarezobledorjavo
na pravo mesto vdeta in privita
v vlažno apneno-fosforno goščavo;
óblasti grah, rži nabrekla zrna,
oves in leča, voskasto srebrna,
zlóščeni sirek, biserno proso
že svoje zákone objavljajo.

Pod streho iz žareče pločevine
v že moknato utripajočem soju

vonj sparjenega perja, vonj po gnoju,
na pločevini vnete razpokline,
poletje je, roparskokljuni hip,
obsedena koncentričnost oči,
kljunasta preža, strjena v bodalo,
ki opno s črno rano bo razklalo.

OTROŠTVO

Nič ni še stalno. Po stezi
med slezom in srebrikastim pelinom
počasi gre in včasih postoji.

Prestopi se, ozre, ne ve, kje je,
rumen oblak prahú ga premetava,
v krošnjati negotovosti
ga bibavica vetra pozibava.

V vrtincu razuzdanih duš
in vseh mogočih bitij se previra
skoz nizek, preobljuden svet,
v temi, ki se na dve strani odpira.

V bodikavem zelenju griv in brad
začuti, da se v grlo vzdiga
in da čez glavo ga zaliva
trohnobe sladkasti zadah.

Plevel, ko pride do stezè,
mu seže do podpazduhe.

Ločje se sklanja nad tolmune,
nad sikajočih vód brzice,
s paro povodnji ga presune
znenada divji duh samice.

Kot da pod njim drhti telo,
razdraženo za slast in bes,
ki le nerado se razpre,
da slednjič vendar sprejme ga
grmična, vlažna nožnica.

STARA FOTOGRAFIJA

Krog njunih glav se praznik lesketa.
V njem raztopljena se osámita.
Oba sta še brezčasna
in še ne vesta, kako krasna
sta v tem brezličnem tkivu, ki vrvi
in se nenehno spaja in deli.

Nabrežje se je spet obljudilo.

Ob reki, kjer neslišno drgeta
vrb in topolov lisasto srebro,
sijeta vase in drug v drugega.

Krone iz modrih bliskov so okras
v avgustovski nevihti njunih las.

Brezhibno so prilagojene
okostju smotrnemu dovršene
in še snujoče se oblike,
ko se, navezane na polprikrite
cilje, ugrezajo in bohotíjo
in svojim funkcijam sledijo.

Najlepše pa je vendar to,
da v tem bleščečem se, popolnem svetu,
po njuni meri ukrojenem,
tako se kopata, tako potapljata
in dihata in prostosrčno
drug drugemu zaupata obenem -
noben njun članek še zapravlil ni
od radodarnega boga lahkotne čudi
na kratek rok prejete milosti.

TRŽNICA

Veter nedoločljivega izvira
nenehno v krošnjah peskasto šumi.
Barvitost valovi in se previra
in v pisanem vrtincu se zgubi.
Kot človek samokolnica zaveka.
Golota kože, prsi, rok, lahti.
Poznopoletna bliskava pripeka
lažne podobe stavi pred oči.

Ta južni svet so zemeljska nebesa
obilnih, mastnih, penastih naslad.
V žerjavi peči sonca preznojena
prhka slanina, prekajeni vrat.
Od jutra do obeda v težkih ponvah
se tresejo v mehurčastem peklù
pečenke, krvavice in klobase,
zoreče za kot pena lahki kruh.

Čebula, repa, zelje, kumarice,
v zelenem že rumeno se pozna,
med jajčevcev vijolične modrice
rdečnost paradižnika kaplja.
Surovi vonji, sladki, grenki, žgoči,
bojujejo se vsak za svoj namen,
plodovi, medsebojno tekmujoči,
prodirajo iz goste zemlje ven.

Že zreli, že lepljivi, že voščeni
mesnati, svetli sadeži vrtov,
marogaste melone, zlate dinje,
njih lesketavo, rožnato meso,
pegasta, zlata, bleda, sočna, kisla
škrlatna jabolka, zelen ringlo,
rjasta hruška, krvožilna breskev,
marelica z rdečkasto poltjo.

Že prsti, usta, dlesni čutijo
kako iz por, iz drobcenih razpok
z ugrizi prebodenega mesa
nenadoma izbruhne sladki sok,
že hotna koža čuti motni hlad,
ko reže sobo sončnih žarkov trak,
že čuti ves, kako si jemlje v last
ga ikrasta, polzeča, spolzka slast.

SZÁRSZÓ, NOVEMBRA

Slišiš nenehno nekaj slišiš
ječijo prepereli trami
trpečo tožbo po drevesih
v jútranji z nitmi dima stkani
meglí zeleno volhka svila
razpreda brado in iz dupel

mezijo v gosti limfi živa
telesa in prikazni trupel

tu in tam ptičjih krempljev sled
sčečkana nitasta pisava
zbiti opilki bolečin skele
v že poapnelih kapilarah
snov hkrati zida in podira
brezbrižno svoj zastavljeni načrt
človek živi doklèr podpira
sam sebe ne pa s sabo sprt

človek živi doklèr na voljo
mu je vsaj vere drobna krpa
dokler preganjan in obkoljen
svojih dokazov ne izčrpa
zmeraj bolj gola razumljiva
znamenja gruda grudi daje
na jug grmi opotekaje
se prosta strešna pločevina

nestvarne ptice nametane
v ozadju čez nagubano ponjavo
krileč na mestu kot zagnane
v odmikajočo se daljavo
zagrizeno škrebet mrčesa rije
enak je videz grehov in vrlin
in svet pozabljen zunaj gnije
v podtalni vodi sluzastih votlin

SRCE MESO KOST

Kako to upočasnjeno neurje
z zdaj zadržanimi zdaj z vajeti
spuščenimi neznanimi močmi
po tej razbarvani deželi orje
kako nenadejánega ozvezdja
žar kdajpakdaj še vzplapola
kako na robu laporne puščave
čokat malik se včasih razpozna

Preteklo je s sedanjim presvetljeno
zdaj eno se zdaj drugo izostri
včasih se zdi da spodaj kjer gori
kotlini brez plamenov pritajeno

v namenih negotovega instinkta
ogromnega telesa pulz utripa
in da skoz smetje ki ga žre gniloba
preceja se razredčena svetloba

Čez krajine kozáve se vale
zgubljene karavane in visoko
na daljnem polžjehišičnem oboku
le kapilare slutenjsko žare
nikomur več pripadajoče rôke
iz mutastega praha let ženó
in smrtna omedlevica pečati
ranljivih bitij zemeljsko telo

Družica z mojim lapornim obrazom
zagrêbiva drobiž nekdanjih dni
pojdiva na zasôplo potovanje
pod mračnimi nebesnimi stranmi
ven iz votlin razljudene dežele
k obzorjem kjer se družno lesketa
v od oceanskih sap prežetem zraku
skalovje voda in obok neba

Srca mesa kosti mrakobno cvetje
vsejano že nevidno se poraja
srce meso kost iz peklà grmade
iz črnega pepela znova vstaja
s trhle kosti vročica žre meso
pozabljajo in se spominjajo
srce meso in kost in se uče
zakóna brezoblične težnosti

Vrt bode s kopjastimi glavami
a željno grlo ga nazaj sesa
in vendar spet in spet zaplameni
in s polnokrvnim cvetjem se baha
iz svojih prerazgretih galaksij
kdaj kak planet ki je odveč spodi
a buhne spet da se sam v sebi sprt
dopolni belokapljični načrt

ZAPUŠČENI ODER

Zanikrna, mlaháva ptica
okorno sede na drevo.

Kar še premoreš, veter spira
v krogih, ki vdilj se širijo.

Na gori z gostim dimom temni
goščavni ogenj zagori.
Nekdo, ki daljna ga vročina
ožge, se zbehan potaji.

Oder je prazen, zapuščen.
Ne iz sveta robatih tramov
pod zbito pločevino streh,
iz ilovice, ki držijo
jo skupaj grobe luske plev –

ne, duša se je izselila
iz doživetih živih slik
med temi stenami iz ila
in je zapravila svoj lik.

Odkod tedaj to znamenje luči?
S svojim izpranim sporočilom
nekje pod vekami žari.
Zgodi se, da v odmevni noči
se vzdignejo obrazi begajoči.

Obrazi polni gub in z usedlino
hrpavih let zaznamovani,
ki odvrtiljo, motni in neznani,
se v sanj brezbarvnih morasto prvino.

KO SVEČE ODTUJENIH KRAJIN

Ko sveče odtujenih krajin
do sajastih podlag zgore
ko sladke ničnosti splahnijo
in v smrtni red se razvrste
ko jata škorcev na planjavi
ob zori še zamrenjene
obzornice ob hipnem poku
obrne se v nasprotno smer

ko hrum pijane veselice
že ohripí ko na ponjavi
so vidne že raztrganine
ko na temnejši dan pripravi

nas motno jutro ko v megli
ki vonja po gnijoči drozgi
neko vozilo hrupno brodi
in se pokašljujoč zgubi

ko se skoz hrapave luskinge
in komaj kje opazen madež
iz lepe stare šare nekaj
nepopravljivega prikaže
ko izostrenemu pogledu
muhasto vzorčasta oblika
ki se že kvari fino risbo
s tankimi črtami naslika

ko barva senca in svetloba
ko vonj okus in sok snovi
ko vsak načet in že obkoljen
še zmeraj svoje govori
ko drevje v svojem še gorečem
razburjenju trdó stoji
ko skozi vlažno spolzko režo
vse k jedru zrelemu drvi

ko v svojem tenkem snu žival
v brlogu hkrati spi in čuje
in ko nagonsko nedoločnim
prihodnjim šumom prisluškuje
ko v spanju in v neznanski noči
telesa svojega blodeča
zasluti že bližino smrti
ki je od njene lastne večja

ORFEJ

rad sem imel kaj neki sam ne vem
zaman za tabo spuščam se v podzemlje
rad to rad ono vse sem rad imel
tvoje kdaj blond in kdaj rdeče lase
rad sem imel bog ve bolj se ne da
tvoja velika usta spolzke ustne
rad slivasti oval oči rumene
in sive in morda zelene barve
ki v njih se znova zraščal in zacelil
je sleherni razklani obli hip

a od vsega najraje sem imel
da te nikoli ni premagal sram
da si s tako nesramežljivo lačno
nedolžnostjo se mi približevala
morda najraje sem imel prav to
ko na komolec se naslanjajoča
z arhaičnim nasmehom samogibno
primaknila si k meni svoje boke
vedoč za mojo željo in vedoč
da jaz za tvojo vem če jo izrečeva
ali če ne morda najraje to
da si tako voljnó razprla nôge
morda sem raje od vsega imel
v tvojem telesu tavajočo noč
in morski vonj tvoje v nemočno ljubkih
sramnih laseh zahomotane kune
najraje to ko ti moj jezik je
razpiral sramne ustnice in je
po tvojih nótranjih deželah taval
in našel zame zvarjene okuse
ko mehkih se blazinic dotikaje
in ščegetavčka je moj moški ud
neznosno prenapet zaril se vate
in našel gnezdo v tvojem znanem krilu

KER ŽEJEN KER OBUPAN

Ker žejen ker obupan vsak večer
ker vsak prav vsak večer preden se moj
razpadajoči dan spet potopi
v to srhko raševnato vrečevino
v ta grobo tkani nič nečistega
razredčenega spanja čakam žejen
da vendar na ta breg jo vržejo
brezumni up da vendar ni da ni
razpenjeni valovi oceana
da spet se tu prikaže ta ki zdaj
v mojem telesu breztelesna blodi
ker žejen ker obupan da mi reče
pojasni kaj je to kaj naj storim
dokler še tukaj tavam tostran smrti
prišla je slednjič a je zrla proč
čeprav se utelesila je duša
sem s kožo usti in očmi jo čutil
le deli so bili neprepoznavni

bila je gola trebuh je samó
tesnó povezan bil s platnenim trakom
hodila je kot proti svoji volji
priklicane apatične prikazni
spet vrnjene na oder svojih tavanj
kateri bog jo v zgolj *moj* čas je vrgel
tja kjer se izmed mahovnatih gričev
izvija reka *mojega* otroštva
od vzhoda pride in pod Szirmo v Sásvár
na jug zavije v velikem ovinku
spustila se je v vodo vidna v njej
krog nenavadno belega telesa
se je počasi vilo belo platno
grozljiva se je zdela vendar lepa
in ko tako brez diha plavajoča
s pretežko glavo je navzdol tonila
sem jo objel in stisnil in sem čutil
kako v tem drobcenem telesu v valih
veriga mehkih krčev prasketa
in žejen in obupan sem poželel
da se iz svežnja *mojega* telesa
iztrga njeno nebogljenost še telo

NA KLINIKI

Na kliniko sem moral in sem gledal
kako ti valovijo gole prsi
tako drugače kot le dan tega
stroj ti je lajšal dihanje in ko sem gladil
tvojo nemočno pomodrelo roko
sem onkraj tvoje neodzivnosti
pod svojo besno bolečino čutil
saj to je tista mlada deklica
in s strašno te ljubeznijo poželel
Mogoče je po tebi potovalo
še nekaj kakor duša ker srce
se ofrnazeno še ni predalo
čeprav iz glave je plahnela kri
še trdovratno je odslikovalo
cikcak življenja a v tem slepem teku
tega za kar se splača še živeti
več ni bilo mi moči dohiteti

Saj vedel sem da se ti hoja stara
da to kar priti mora zdaj prihaja

da deli kvarijo se in rahljajo
 a rad imel sem tudi tvoje staro
 telo brezhibno v célosti in lepo
 in vedel sem naj se zgodi karkoli
 bo v tvojem mesu vonju in okusu
 ostalo nekaj kar propad presega
 neosvojljivo gnezdo ki iz njega
 kipi mladosti tvoje divji slad
 in ko sem golo gledal te pohlepno
 telo mi je obsedla gladna strast
 in me pognala v nepojmljivo hipno
 vendar popolno koitalno slast

PREMIŠLJEVANJA HERACLIUSA GLOSSA

Od kdaj že stopam po teh koridorjih
 manjvredne biti, brejih od prividov,
 po neizprosno omejeni,
 le s slutnjami ožarjeni temi?
 Ker če zares se duša séli
 navzdol ali navzgor, kakor že kdaj,
 in če ji greh, ki ga je zagrešila
 hote ali pa nehote, ostane,
 morda celo kot mera, ki po njej
 odtlej se tehtajo njena dejanja,
 ker torej, če zares se duša séli,
 v brezdanjih breznih našega duha
 negibno se valijo silne vojske
 skozi našo nenaséljeno usodo
 in naš spomin je dèbel sklad prosojnih
 glinencev ali motnih skrilavcev,
 ki ga pesti neznosna teža.
 Odkod sicer zastrte sanjske
 podobe ali otipljivo jasno
 izrisane podrobnosti, pravkar
 iztrgane iz nekega konteksta?
 Odkod sicer podzemske eksplozije
 treskavca naših zlih tesnob
 in ozki strah med našimi očmi,
 galop goščave grôz, ki opozarja
 na nižjo ráven naše eksistence?
 Odkod zidove gonobeči hip
 brezumne bliskave slasti,
 odkod ta tok, ki žene nas,

prežete s črno lakoto mesa,
v neznano brezno mošusne noči?
Ne čutim mar, da ozka se lobanja
mi bolj in bolj od poželenja boči?

MADŽARSKI PESNIK LÁSZLÓ LATOR

Eden najvidnejših in najbolj samosvojih sodobnih madžarskih pesnikov László Lator se je rodil 19. novembra 1927 v Tiszasásváru, v nekdanji Podkarpatski Rusiji, tedaj delu Češkoslovaške republike. Po drugi svetovni vojni se je s starši preselil na Madžarsko, kjer je l. 1945 maturiral, nato pa na budimpeštanski univerzi študiral madžarsko in nemško književnost. Po diplomu je nekaj let služboval kot profesor na gimnaziji v Körmendu. L. 1955 je postal urednik v budimpeštanski založbi Europa, kjer je delal do upokojitve 1989, hkrati pa od leta 1970 na filozofski fakulteti vodil seminar poetike in prevajanja.

Latorjevi pesniški začetki segajo v štirideseta leta, vendar zaradi zbirke »Temno, svetlo«, ki jo je cenzura 1948 prepovedala, do 1965 ni smel objavljati. Prvo knjigo, naslovljeno »Angel iz ilovice«, je lahko izdal šele leta 1969. Sledile so zbirke »Edina možnost« (1976), »Zablešči, potemni« (1986), »Zapuščeni oder« (1992), natis prepovedane knjige »Temno, svetlo« (1994) in »Zbrane pesmi« (1997).

V času, ko Lator ni smel objavljati svojih del, je prevedel izbore Lermontova, Bloka, Mandelstama, Montaleja, Jouveta in Celana, pozneje pa tudi Prešernov »Sonetni venec« ter v revijah in antologijah pesmi številnih sodobnih slovenskih pesnikov. Napisal je tudi dve knjigi esejev: »S pesniki o pesmih« (1982, skupaj z Mátyásom Domokosem) in »Arhipelag« s podnaslovom »Pesniki, pesmi, prijatelji« (1991). Leta 1972 je prejel nagrado Attila Józsefa, 1995 pa Kossuthovo nagrado, najvišje madžarsko umetniško priznanje.

Latorjeva bivanjska poezija izhaja iz osnovnih tem lirike, ki jih v zaporedju rojstvo-ljubezen-smrt variira v različnih motivnih krogih. Otroštvo, zgodnja erotika, živalski in rastlinski svet, odrešenjstvo in pogubnost umetnosti, razmislek o posamezniku in množici, zgodovinski spomin in hipni užitek ter nenehno navzoča zavest o minljivosti polnijo barvito pokrajino njegovega pesništva. Lator dojema svet izrazito čutno kot splet zvokov, podob, vonjev, okusov in dotikov, nabitih z erosom in tanatosom. Takšna so njegova vračanja v otroštvo, freske uživanja na panonskem podeželju, mračne panorame preteklosti in s čutnimi ekstazami zaznamovane podobe feniksovske obnove sveta. Pretresljiv je spoj smrtnega in telesnega v pesmih, napisanih ob ženini smrti.

Latorjeva poezija je samosvoja tudi po obliki. Večina pesmi ohranja klasično formo, v njej pa pesnik uporablja za tradicionalni verz neobičajno besedišče ter moderne metaforične in slogovne kombinacije. Lator ima izrazit čut za podrobnosti, ki jih sestavlja v pisane kalejdoskopske mozaike.

Ker jezika ne obvladam, moram pri prevajanju iz madžarščine uporabljati drugotne vire. Pričujoči prevodi so nastali ob pomoči Jožeta Hradila (Pod vročo pločevinasto streho, Trznica), na podlagi tujejezičnih verzij (Premišljevanja Heracliusa Glosa) in v neposrednem dialogu s pesnikom ob njegovem dobesednem nemškem prevodu. Ob pripravi izbora sva z avtorjem prekomentirala vsako pesem od vrstice do vrstice.

Pesnim je treba dodati nekaj opomb. »Szárszó, novembra« je posvečena spo-